

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. rugsėjo 25 d.

Nr. 187 (35)

Saturday supplement September 25, 1999

No. 187 (35)

Patrioto ir idealisto simbolis

Antanas Kučys

1899 m. lapkričio 16 dieną skurdžiame Naumiesčio namelyje, kelioms moterims klūpant, paskutinius patepimus davęs kunigas atsigrižo nuo ligonio lovos ir ištare: „Jau mirė“.

Mirė dr. Vincas Kudirka, Varpo steigėjas ir redaktorius, vienas didžiausių Lietuvos atgimimo veikėjų, idealizmo ir laisvės kovos simbolis, Lietuvos himno žodžių ir melodijos autorius, pirmas lietuvis kompozitorius, pirmas plataus masto publicistas, pirmas satyrų rašytojas.

Po dviejų dienų iš Naumiesčio bažnyčios pajudėjo maža laidotuvių kolona: ant vežimo padėtas karstas, o paskui jį zengė dvi velionio seserys, ištikimas idejos draugas dr. Kazys Grinius, artimiausių draugų bei giminių būrelis, na, ir valdžios akys ir ausys — vietos zandarų viršininkas Gorelovas. Iš viso gal apie 30 žmonių. Kitiems buvo pavojinga rodytis. Prie kapo duobės nebuvo nei pamokslų, nei kitų prakalbų. Tik tyli seserų rauda ir ant karsto krintančios žemės dundėjimas.

Tą dieną palaidojo vos 41 m. amžiaus žmogų, kurio idėjos jau buvo gyvos visoje Lietuvoje ir užjūrio lietuvių tarpe. Gimtoji Suvalkijos žemė priėmė džiūvo pakirstą kūną, tačiau iš širdies išplaukusios, visiškai savęs atsižadėjimo ir pasiaukojimo pagimdytos, mintys kėlė sūkurius smarkiai bundančioj tautoj. Maironis, jausdamas tautos pavasari, tada jau galėjo skelbti:

Užtrauksim naują giesmę
broliai,
Kurį jaunimas tesupras!
Ne taip giedosime, kaip lig
šiolei,
Kitas mąstysime dūmas.

Tauta zengė Vasario
16-osios link

Niekas iš rengėjų, net ir didžiausi optimistai, nesitikirė, kad į 1905 m. gruodžio 4-6 d. Vilniuje šauktą seimą suvažiuos daug atstovų. Buvo laukta būrelio inteligentų, kunigų ir gal keliadesimt šviesesnių kaimiečių. Suvažiavo

2,000 žmonių minia! Netilpo salosė. Kunigai ir inteligentai užpildė tik pirmąsias vietas, o visa masė — tai kaimų ir miestelių valstiečiai, paprasti žemdirbiai ir darbininkai, susirūpinę laisve, lietuvių bei kasdienine duona. Atstovų lūpomis ten prabilo Vinco Kudirkos dvasia. Ten stebinančiu ryžtumu pasirodė didžiojo tautos žadintojo darbo vaisiai. Ten atbudusi tauta atliko savo pirmąjį bandymą. Dar tik prieš 43 metus buvę beteisiai, baudžiauninkai nutarė kovoti prieš caro valdžią ir reikalauti autonomijos Lietuvai su gyventojų demokratiniu būdu išrinktu seimu Vilniuje. Didžiojo Vilniaus seimo metu apie 800 atstovų, daugiausia varpininkų leisto Ūkininko laikraščio skaitytojų, nutarė visoje Lietuvoje steigti Valstiečių sąjungos skyrius.

Tautinės sąmonės, laisvės, duonos ir šviesesnio gyvenimo idėjų išjudinta, tauta zengė ligi Vasario šešioliktosios akto. Atgimė Lietuvos valstybė. Ne sulenkėjusių didikų ir bajorų, bet laisvos lietuvių liaudies demokratine Lietuva. „Vienybėje kaip broliai, pasidavę viens kitam rankas, eikime drąsiai į kovą, visi kaip vienas stokim už tėvynę“, — buvo Mykolo Sleziavičiaus, pašaukusio savanorius į Lietuvos kariuomenę, žodžiai. Juose taip pat skambėjo Vinco Kudirkos varpo dūžiai. Tačiau jau ne širdžiai ir jausmams, bet veiksmui. Ne lietuviškai sąmonei žadinti, bet kraujo aukai.

Ir išsipildė Vinco Kudirkos pasakyti seseriai Jonieškait žodžiai: „Ateis tokie laikai, kada maskoliaus čia nebus... bus Lietuva... Tai tada suprasi, kokius aš darbus dirbau. Dabar maldaknyges draudžia, o tada galėsi laisvai, rūtų šakelę įsidėjus, nešti rankoj į bažnyčią“.

Tik dešimt metų tautai ir lietuvių, dargi džiūvo kančiamam, o kiek atlikta! Publicistika, eilėraščiai, muzika, satyros, F. Šilerio ir Ad. Mickevičiaus veikalų vertimai. O kur Varpo ir Ūkininko redagavimo bei leidimo rūpesčiai,

kur spaudos platinimo organizavimas, kelionės į varpininkų suvažiavimus, bei šiaip įvairius vienminčių pasitarimus; kur nuolatinė nervų įtampa, kad žandarai nesusektų, kad dėl lietuviško laikraščio kuo mažiau žmonių pakliūtų į kalemą ar Sibirą.

Gavęs gydytojo diplomą, apie penkerius metus vertėsi gydytojo praktika. Likusius kelis metus, džiūvo išgalėjus, neįstengė važinėti pas ligonius ir turėjo atsidėti vien tik literatūros darbui. Skurdžiai gyvenė, šelpiamas varpininkų ir artimų draugų. Mirė visiškai beturtis, tačiau paliko didžiulį dvasinį lobį, kurio likas ir iki šiol neišsėmė. Vienminčiai dr. K. Grinius, J. Vileišis ir J. Šaulys sudarė komitetą, surinko per 600 rublių ir ant jo kapo pastatydino granito paminklą. Ant jo buvo iškaltas vienas posmas iš Lietuvos himno. Tačiau neilgai jis ten buvo. Po kelių mėnesių zandarų viršininkas, tai pastebėjęs, pasiūkė šaltkalvį ir įsakė iškirsi. Liko tik pavardė ir gimimo-mirties datos. Kudirkos žodžiai net ir kapinėse rusams nedavė ramybės.

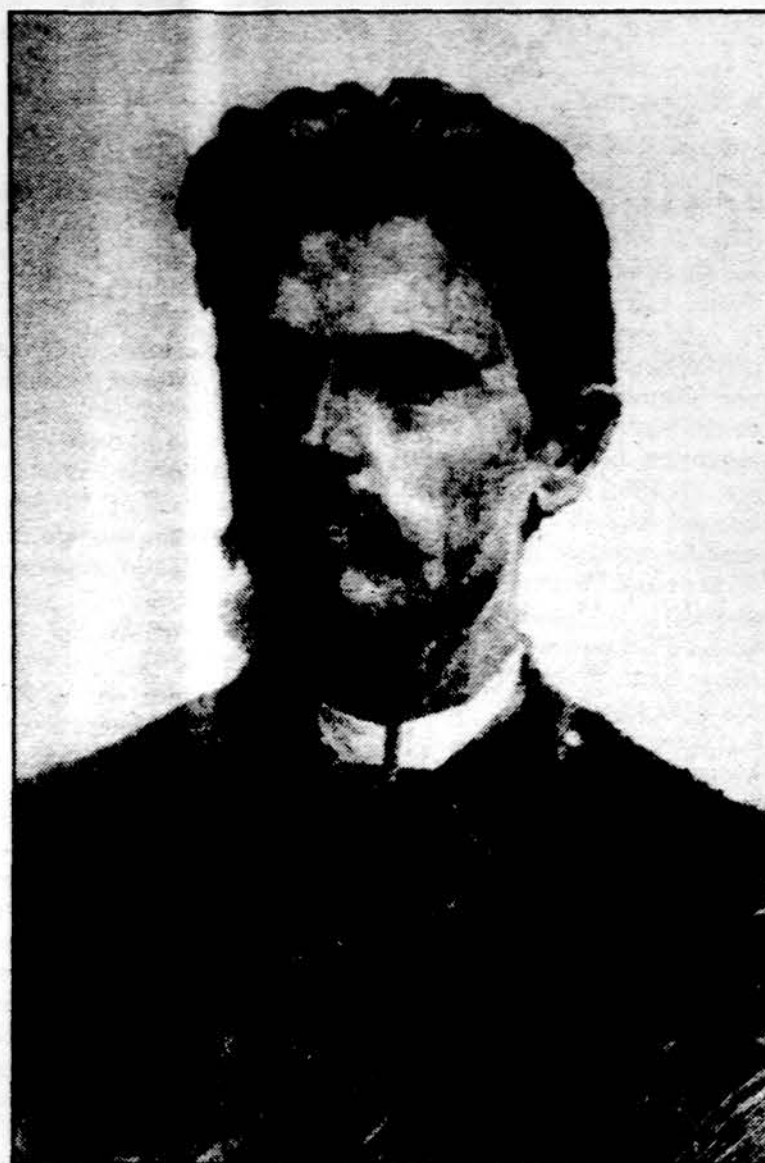
Vinco Kudirkos literatūrinį palikimą liudija Amerikos lietuvių tėvynės mylėtojų draugijos pastangomis Tilžeje 1909-1910 metais išspausdinti šeši jo raštų tomai. Deja, tų knygų jau mažai kur beliko. Lietuvos okupantai leido daug mūsų rašytojų „reabilituoti“ ir jų raštus, kad ir partijos cenzorų atrinktų, kad ir Dievą su mažąja raide, spausdinti naujomis laidomis, bet tik ne Vinco Kudirkos. Praėjo pro cenzūrą jų koliajami buržuai, buožės, klerikalai, fašistai, bet Vincas Kudirka, skelbęs humaniškumą, pasaulėžiūros toleranciją ir gynęs liaudies žmones nuo išnaudojimo, buvo bolševikų draudžiamųjų rašytojų sąrašė. Mat jo raštuose laisvės mintis per daug išsiskakojusi ir sunkiai išbraukiama. Ir maskoliaus vardas ten lengvai pakeičiamas bolševiku.

V. Kudirka nebuvo šovinistas

Anais laikais Vincas Kudirka rašė:

„Kur zengsi, kur žvilgtersi Lietuvoje, esančioje šiaurės erelio globoje, ten pamatysi, kaip visokiais pavidalais rusiškumo dvasia sukasi apie lietuvių: tai kaip slibinas, atidaręs nasrus, drąsiai leidžia liepsną ant ašlų, neturintį ginklo aukų, idant jas prie visko priversti bauginimu; tai vėl kaip angelas plaudenimu švelnių sparnų migdo, idant lengviau įveikti auką; tai lyg koks geradėjas, ištisia ranką su dovanomis, išoriais, gražiomis, o viduje prilaukiančiomis nuodais; tai vėl, tarsi nekaltiausias avinėlis, šokinėja tarp lietuvių, nuduodama bok nieko, o nieko negalįs pakenkti.“

Mes gi leidžiame tai dvasiai sukūti aplink mus ir taisyti mums kilpas nepasakome — agape, satanas! (Varpas, 1891, nr. 9)

Dr. Vincas Kudirka.

Anais laikais, priešintis rusinimui, buvo lengviau pasakyti — atsitrauk šėtone! Mintaujos gimnazijos lietuvių moksleiviai galėjo kartu atsakyti melstis rusiškai už carą, ir ne vienas iš jų nepateko už tai į katorgą. O sovietų okupacijoje buvo kas kita. Rusinimas po bolševizmo priedanga skverbėsi į Lietuvą kur kas klasingesniais ir rafinuotesniais keliais. Jis, kaip ir tada, pavergtus lietuvių ir bauginė, ir migdė sukliausia melo sistema; ir tiesė ranką su dovanomis, už kurias pavergtas kraštas turėjo brangiai mokėti. Tą prievartą, maniškumą, pasaulėžiūros toleranciją ir gynęs liaudies žmones nuo išnaudojimo, buvo bolševikų draudžiamųjų rašytojų sąrašė. Mat jo raštuose laisvės mintis per daug išsiskakojusi ir sunkiai išbraukiama. Ir maskoliaus vardas ten lengvai pakeičiamas bolševiku.

Vincas Kudirka nebuvo šovinistas. Kitų tautų žmones jo neatlaidi plunksna puldavo tik tada, kai tie skriaudė ir niekino mūsų tautą. Buvo jis jautrus bet kokiai dvasinei prievartai. Ir tikėjo, kad kiekvienas turi teisę išpažinti ir skelbti savo pažiūras. Buvo jis demokratas kilniaja šio žodžio prasme. Tačiau jokių nuolaidų niekam nedarė dėl lietuvių tautos teisių į laisvę. Čia Vincas Kudirka buvo atviras, tiesus ir griežtas. Lietuva ir lietuvių buvo jo gyvenimo tikslas, kai ji, tada medicinos studentas, atvertė Ausros laikraštis. Jo publicistika, eilėraščiai, satyros, jo laisvės kovon raginanti Šilerio ir Mickevičiaus veikalų vertimai, jo visos dešimties metų tautinis darbas buvo nepaliaujama kova už lietuvių tautos laisvę ir nemarumą. Lietuvos himno autorius jautriai piktinosi tais, kurie ragino nustoti kovojus prieš pavergtus. Tokius net išgamom išvadinavo.

Kovodamas su visu tuo, kas kenkė mūsų tautai ir lietuvių, Vincas Kudirka, kai reikėjo, neaplenkdavo ir kunigų,

ano meto iš kaimo išėjusios gausiausios Lietuvos inteligentijos dalies, kuri, deja, buvo smarkiai bažnytinės hierarchijos ir bajorijos aplenkinta. Dvasininkijos blogų darbų kritika tada liaudyje plačiai buvo skelbiama kaip piktžodžiavimas prieš tikėjimą ir Bažnyčią. Tiesus žodis pagimdė priešų konservatyvioje pusėje. V. Kudirkai teko tuo klausimu daug rašyti, aiškintis, kovoti su „davatomis“, kurios anuo metu sudarė lyg ir tam tikrą, prie bažnyčių susitelkusią, moterų klasę. Kad Varpo steigėjas nekovojo su tikėjimu, tai geriausiai pasako šie jo žodžiai: „Mes tapome pavadinti bedieviais ne dėl Dievo, ne už garsinimą kokių teorijų, nepripažįstantį Dievo, o tik už kunigą, už garsinimą kunigų piktų darbų.“ (Varpas, 1896, nr. 8)

Iš varpininkų kilusios kairiosios politinės srovės ilgai niui nukrypo nuo V. Kudirkos religinio liberalizmo ir pradėjo per savo spaudą ir kitokią veiklą remti laisvamenybės judėjimą. Ypač tai buvo ryškiu nepriklausomaj Lietuvoj. Vincas Kudirkos ir jo laikotarpio varpininkų sąžinės laisvės principas; kovoti su prievarta ar diskriminacija pasaulėžiūros srityje, priešintis prieš valstybės galią tvarkyti tikėjimo reikalus, gerbti socialiniuose santykiuose kiekvieno žmogaus įsitikinimus, buvo daugelio politiniam bei kultūriniam kairios srovės judėjimui vadovaujančių žmonių, ypač auklėtų Rusijos universitetuose, pakeisti į tikėjimo, o dar labiau į Katalikų Bažnyčios atžvilgiu priešišką pasaulėžiūrą. Pažangumo sąvoka buvo pradėta taikyti ne tiems, kurie kiekvienam individui pripažįsta sąžinės laisvę, bet tik tiems, kurie netiki ar bent nepraktikuoja religijos.

Dr. Vincas Kudirka

VARPAS

Kad rytą saulė spindulių pirmiausia
Aprėškė žemei tekejamą savo,
Užgaudė Varpas liepimu aiškiausiu,
Tarytum jį aiškiausiu lūpas gavo:

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Tuoj darbininkai visi suknibždėjo,
Lyg gyventojai užgauto skruzdyno,
Ir kasdieniniai darbai prasidėjo
Žmonių lizduose ir ant lauko gryno.

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Varpas dar garsiau ir dar aiškiau gaudžia,
O graudus balsas veržiasi per orą.
Dėl ko nebaigia savo dainą graudžių?
Tinginius prikelk tur tikrą norą.

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Tai skambink „Varpe“! tegu gaudims tavo
Išilgai, skersai eina per Lietuvą!
Budink ir šauki graudžių balsu savo,
O tas šaukimas perniek tenezūva!

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

Kas darbininkas ir kas dirbti gali,
Ant tavo balso prie darbo teimas!
O kur atrasi tinginį miegalį,
Tegu neliudams jį budin gaudimas:

Kelkite, kelkite, kelkite, kelkite...

NE TAS YRA DIDIS

Ne tas yra didis, prieš ką milijonai
Prispausti riežiais žemyn galvas lenkia,
O dvasioje keikia; didžiais ne tironai,
Kurie reikia garbinti, nors jie visiems kenkia.

Tik tas yra didis, kūrį gyvastį savo
Paskyrė teikimui tik artimiesiems laimės,
Kuris didžius darbus žmonijai auškojo,
Prieš ką svietas klaupia su dekui, ne iš baimės.
Ne tas yra galingas, kurio galybė
Tik ašarų, kraujo upelių braidytų,
Kurio galią skelbtų griuvenų daugybė,
Sudegintų turtų, žmonių nužudytų.

Galingas tas, kur be kraujo gal skleisti
Tarp svieto brolystę iš krašto į kraštą,
Kurs vargdieniams duoda jų stresas atitiesti,
Palengvindamas sunkią gyvenimo naštą.

Ne tas drąsus yr, kūrį, stovėjęs kardo,
Dantims grieždamas, rodos žūvis koks įniršęs,
Ant artimo šoka, jo gyvastį ardo,
Kad pats yra žmogum visai užsimiršęs.

Drąsiu tikrai tą mes turim vadinti,
Kuris už minties mūsų kovoja liuosybę,
Kurs nuomones savo išdrįsta apginti,
Kurs į akis svietui pasako teisybę.

LABORA

Kol jaunas, o brolai, sėk pasilio grūdus
Ir dirvos neapleisk! Tuomet, kada jausi,
Kaip kūns ima stingti, dvasia jau susnūdus,
Vėlu juk prie darbo: ne sėsi, ne pjausi.

Kol dega krūtintė įven ta ugnis toji,
Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko,
Jog menkas ir silpnas net milžinu stoji,
O dirbk, idant neitų ugnis ta ant nieko!

Kol dar idealais, brol, besigėrėsi,
Siek idealo, tik doro ir aukšto,
O skubink! Paskui tu... jį išsižadėsi
Dėl trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto.

Gyvenimo knygą skaityk laps į lapą,
Nestodams, kad kartais į tinginius kliuvenų,
Tu nesupelytum ir neitum į kapą
Be likusio ženklo: kad žmogumi buvęs.

O jeigu sunkiam darbe savo
Ir, nykstant jėgoms jau, nuliūsi, nerimsi,
Tai žvilgtelk į darbą jaunų draugų tavo —
Vienoj akimirkoj iš naujo atgimsi.

Vinco Kudirkos Raštai
Tilže, MC MIX m.

Vincas Kudirka — antroje eil. ketvirtas, su smuiku — Marijampolės gimnazijos orkestre.

(Nukelta į 2 psl.)

Dr. Vinco Kudirkos raštų išleidimas 1909-1910 m. ir JAV lietuviai

Dr. Juozas Skirius

Išvadas

Šiais 1999 metais mes pažymėjome žinomą XIX a. pa- baigoje rašytojo, tautinio iš- sivadavimo judėjimo ideologo daktaro Vinco Kudirkos 100-ias mirimo metines. Ta- čiau mažai kam yra žinoma, kad tais pačiais 1999 metais sukanka dar ir 90 metų nuo V. Kudirkos raštų pirmosios laidos išspausdinimo ir iš- platinimo lietuviškoje visuo- menėje. Likimas lėmė, kad vienam mūsų šviesuoliui — žymiam visuomenininkui ir diplomatiui Broniui Kaziui Ba- lučiui (1879-1967), kuriam šie- met taip pat sueina 120 metų nuo gimimo, teko tiesiogiai ir ypač aktyviai prisidėti prie V. Kudirkos raštų išleidimo. Nors šios dvi žymiosios asme- nybės nebuvo niekada susiti- kusios, bet B. K. Balučio lietu- viškumas, tautinių pažiūrų formavimasis rėmėsi V. Ku- dirkos kūrinių pagrindu. To- del B. K. Balučio buvo su- prantama tų raštų reikšmė tautos savimonės formavimui- si.

Noredami mūsų visuomenei priminti tas dvi asmenybes šiais jubiliejiniais metais, skiriame trumpą studiją apie lietuvių visuomenės atstovų pastangas XX a. pradžioje iš- platinti savo tautai reikš- mingus kūrinius — V. Kudir- kos raštus.

Likimas lėmė

Tarp gausios B. K. Balučio pokarinės korespondencijos ir viešai pasakytų kalbų tekstų, išlikusių spaudoje bei archy- vuose, ne kartą teko užtikti jo prisiminimų apie savo darbą JAV lietuvių švietėjiškoje Te- vynės mylėtojų draugijoje (To- liau — TMD) epizodus. Ši medžiaga leidžia pajusti jo pa- sididžiavimą savo veikla šioje organizacijoje. O svarbiausia, pirmą kartą lietuvių tautos literatūros istorijoje išlei- dziant V. Kudirkos surinktus raštus. Tų kelių metų jo dar- bas draugijoje pasižymėjo ne tik raštų išleidimu, bet TMD atgavimu ir stipriu jos išpletimu tarp JAV lietuvių, juos telkiant tolimesnei vie- ningai veiklai. Visam tam at- likti reikėjo didžiulių jo, kaip TMD pirmininko, pastangų. Prisimindamas tuos laikus ir ypač V. Kudirkos raštų iš-

leidimą, 1960 m. liepos 19 d. laiške savo bičiuliui V. Sidzi- kauskui rašė: „man teko per keletą metų padirbėti su nemažesniu intensyvumu, ne- gu būnant Kaune, UN minist- terijoje (1920-1928 m.)“. O darbas to meto ministerijoje pasižymėjo ne tik politine, o kai kada ir moraline įtampa, tvirtinant Lietuvą tarptauti- niu mastu, ginant jos teises prieš kaimynus. Taigi likimas lėmė Broniui atlikti TMD prikelimo, telkimo bei organi- zavimo veiksmus, kur slypėjo jo ryžtingumas, organizato- riaus talentas, patriotizmas ir kitos patrauklios žmogiškosios savybės.

Aprašant B. K. Balučio veiklą TMD draugijoje, yra puiki galimybė pasigilinti į V. Kudirkos raštų leidimo proble- mas, nes specialiuose tyrinėji- muose nėra tai pakankamai įvertinta ir išsamiau nu- šviesta. Pats Bronius indelis kai kada net nutylimas arba labai paviršutiniškai užsime- nama.

TMD įsteigimas ir pradinė veikla

Caro pavergoje Lietuvoje buvo ilgai uždrausta lietu- viška spauda (1864-1904) ir persekiojama švietėjiška bei kita visuomeninė lietuvių veikla. Tuo tarpu mūsų tau- tiečiai, atvykę į laisvąją Ame- riką, pradėjo organizuotis, kū- rė įvairias draugijas bei para- pijas; susirūpino ir švietimu: leido laikraščius, rengė pa- skaitas, steigė mokyklas. Ne- užmiršo ir Lietuvos: sumanė leisti knygas ir jas nemokamai siųsti į tėvynę. 1889 m. gruodžio 22 d. Baltimorėje J. Šliūpas įsteigė Lietuvių mo- kslų draugystę, kuri pasirinko tikslą: šviesti ir tautiškai są- moninti lietuvius. Mokslo draugystė užsimojo leisti įvai- raus turinio naudingas kny- gas, šelpti mokslo siekiančius lietuvius. Įsisteigė net šešios draugystės kuopos. Bet J. Šliūpai ir jo bendradarbiai per kuopas pradėjus skleisti laisvamanybę, draugystė susi- laukė stiprios kritikos ir 1896 metais uždarė. Tačiau su draugijos žlugimu nedingo knygų leidimo idėja, nes jai sunykti neleido lietuviško rašto draudimas Lietuvoje.

Juo labiau, kad 1892-1897 metais Marijampolės apylin- kėje veikusi slapta „Jaunimo Sietyno“ draugija, siekusi sti- printi lietuviybę, nedaug ką galėjo padaryti ir prašė JAV lietuvių paramos.

Knygas bandė leisti ir Susi- vienijimas Lietuvių Ameri- koje, bet ir jis visiškai nepa- tenkino lietuvių švietimo reikalų. Vienam SLA veikėjui Tomui Astramskui šovė min- ti sudaryti panašaus po- būdžio, kaip „Jaunimo Siety- nas“, draugiją Amerikoje, kuri galėtų viešai veikti ir remti knygomis Lietuvos gyventojus“. Jis 1896 m. birželio 16 d. kreipėsi į JAV lietuvių vi- suomenę straipsniu „Šelpkite tėvynainius“, išspausdintu sa- vaitraštyje *Vienybė lietu- vinkų*. Pirmiausia jis išieiviją ragino siųsti į Lietuvą jau per- skaitytas savo knygas. Pats už 5 dolerių nupirkęs, pasiuntė knygų slapta draugijai „Jau- nimo Sietynu“. Tokioms jo mintims pritarė SLA sekretorius Jurgis Kazakevičius, kuris taip pat 1896 m. liepos 21 d. *Vienybė lietuvininkų* numeryje siūlė apsidėti 5 centų mė- nesiniu nario mokesčiu ir už tuos pinigus leisti lietuviškas knygas. Be to, pakio mintį įkurti draugiją ir ją pavadinti „Tėvynės Myletojų draugija“.

T. Astramskas parengė pir- muosius įstatus ir 1896 m. lapkričio 24 d. buvo išrinkta pirmoji draugijos valdyba: pir- mininku tapo J. Kazakevičius, sekretoriumi — Petras Miko- lainis, išdėninku — V. Meš- kinis, ginkininku — Mikas Alyta ir reikalų vedėju — T. Astramskas. Taip atsirado ne- partinė liberalios krypties švietimo Tėvynės mylėtojų draugija. Jos įstatuose veiki- mo tikslas nusakomas ma- daug taip: 1. platinėti lietu- višką švietimą ir literatūrą; 2. kelti savo narių dorovę, gai- vinti ir stiprinti patriotišk- kumą, meilę tėvynei; 3. pagal išgales leisti moksliškas kny- gas, rengti paskaitas, organi- zuoti šventes; 4. Nemokamai siuntinėti į JAV ir Lietuvoje esamas viešas įstaigas, bib- liotekas, ligonines knygas, pa- geidaujant toms įstaigoms ir 5. TMD nariai gaus nemoka- mai draugijos išleistus lei- dinius.

Praktiškai draugija pradėjo veikti tik 1897 m. pirmininku išrinkus T. Astramską. Tais pačiais metais TMD išleido pirmąjį savo veikalą — V. Ku- dirkos išversta Asniko penkių veiksmų tragediją *Kęstutis*. Pelningai ji realizavus, kitais metais atiduota spaudai vel V. Kudirkos išversta Šilerio *Orle- no mergele*. Iki 1905 metų draugija išleido 14 knygų. Daugėjo TMD kuopų kiekis, narių skaičius artėjo prie tūkstančio. Tačiau 1905 metų revoliucija Rusijoje neigiamai atsiliepė pačiai TMD ir jos knygų leidybai. Pirmiausia at- gavus lietuvišką raštą supran- tama, kad poreikis amerikie- tiškiems leidiniams sumažėjo. Ir dauguma TMD narių manė, kad jų veikla nebereikalinga. Antra, dalis JAV lietuvių susizavėjo socializmo idėjomis, o TMD vadovybė su pirminin- ku M. Paltanavičiumi pradėjo leisti revoliucinio pobūdžio knygeles: 1905 metais išleido A. Janulaicio *Kaimietų kovos su ponais*, 1906 metais — T. McGrady *Socializmas ir dar- bininkiškas klausimas* ir 1907 metais — J. Baltrušaičio *Revo-*

liucija. Daugelis narių, gavę už jų pinigus išleistas revoliu- cinio pobūdžio knygeles, pasi- piktino ir išstojo iš draugijos. TMD veikla beveik sustojo, liko tik penkios kuopos. Iš- krikimą pagreitino ir TMD vadovybės planuojamas dide- lių susirinkimų šaukimas au- kų revoliucijos reikalams rin- kimui. Nepaisant, kad iki 1906 m. pabaigos TMD revoliucijos reikalams paaukojo stambia 400 dolerių suma, iš jos vis buvo reikalaujama dau- giau. Spaudimą draugijai darė kairės pakraipos veikėjai, kurių įtaka joje stiprėjo, nors pati draugija silpo. TMD Lite- ratūros komiteto narys J. Bal- trušaitis, vertindamas to meto draugijos apimimą, ragina socialistus rūpintis ja ir jos veiklą „taip pakreipti, kad pa- galios išleidinėtų vien progresyviškus darbininkiškus ir so- cialistinius raštus“. O jeigu išieivijos socialistams taip ne- pavyks padaryti, „tai tegu taip sau ir stovi“. Taigi, tuo metu atrodė, kad prieš TMD iškilo pavojingas pasirinkimas: arba tapti politine organizacija — tai yra socialistų įrankiu, arba visiškai sunykti. Tačiau, pasi- rodo, buvo ir trečias kelias.

Vincas Kudirka, Marijampolės gimnazijos moksleivis.

TMD naujojo pirm. administracinė veikla 1908-1910 m.

Liberališkesni išieivijos at- stovai kitaip suprato naujai susidariusias sąlygas — kaip geresnę dirvą savo švietėjiškai veiklai, leidžiant knygas at- gavusiam savo lietuvišką raštą kraštui. Reikalingų knygų Lietuvai labai trūko, o ir ca- rinė cenzūra griežtai prižiū- rėjo lietuvišką spaudą. Be to, jie matė tuos kairuoliškus pavojus, pakibčius viršų TMD. Reikėjo gelbėti švie-

tėjišką organizaciją. Pirmiau- sia reikėjo naujos ir tautiškai nusiteikusios vadovybės, kuri sugebėtų atgaivinti TMD, pri- traukiant į ją kuo daugiau tautiečių. 1908 m. sausio mėnesį buvo paskelbti naujo TMD pirmininko ir centro val- dybos rinkimai. Daugelio akys, kaip į galimą kandidatą, nukrypo į B. K. Balutį (tuo metu dar save Balevičiumi vadinantį). Jis jau buvo spėjęs pagarsėti, kaip karštas lietu- vybės puoselėtojas dar Valpa- raiso universitete, kaip puikus oratorius ir aktyvus SLA vei- kėjas. Tuo metu iš TMD 79 kuopų teišsilaukė tik penkios, iš kurių trys kuopos pasisakė už Broniaus kandidatūrą ir pi- rininkus. O pati pirmoji — Valparaiso studentų TMD 66 kuopa, 1907 m. lapkričio 3 d. pasiūlė jo kandidatūrą. Nors Bronius jau nebebuvo studen- tas, tačiau šis pareiškimas pasi- tikėjimas parodo, kaip aukštai valparaisiečiai vertino jo veik- lą universitete 1906 m.

Išrinktas naujasis pirminin- kas beveik mėnesiui nutilo, at- siribojęs nuo JAV lietuvių vi- suomenės. Kaip vėliau jis aiškino, tai buvo būtina kaž- kiek laiko išlaukti, nes reikėjo suzinoti visuomenės nuomonę, sulaukti pritarimo ar neprita- rimo jo kandidatūrai. Tik 1908 m. kovo 4 d. *Vienybė lietuvininkų* numeryje pagaliau išspausdino savo pirmą, jau kaip TMD pirmininko, straips- nį, kuris buvo tarsi jo būsimos veiklos programos gairės. Svarstydamas, kodėl taip TMD nusiuko, jis atkreipė dėmesį, jog tarp draugijos kuopų ir pačių narių nebuvo artimo ryšio, o narių veikla apsiriboję mokesčių susimo- kėjimu. Siekiant TMD tikslų „šviesti, kultūriškai kelti pla- cias minias“, B. K. Balučio įsitikinimu, yra labai svarbus narių monolitiškumas ir veik- los aktyvumas. Kadangi jau dabar TMD veikimo sąlygos pasikeitusios, tai, jo giliu įsitikinimu, reikės TMD per- organizuoti, randant naujus veiklos būdus, parengiant ir naujus draugijos įstatus. No- rėdamas turėti informacijos apie TMD narių skaičių, fi- nansinę padėtį, vadovaujan- čius kuopoms asmenis, piri- mininkas pageidavo iš visų kuopų informacijos, kurią ke- tino paskelbti spaudoje.

(Bus daugiau)

Vincas Kudirka — stovi antras iš kairės: Vincas Kudirkos Raštai, Tiltė, MCMIX.

Patrioto ir idealisto simbolis

Atkelta iš 1 psl.

Kas mūsų tautai buvo V. Kudirka

Priminsiu skaitytojams, kas buvo mūsų tautai Vincas Ku- dirka, pateikdamas kelių as- menų pasisakymus. Jie buvo tautos atgimimo veikėjai, tu- rėjo artimus ryšius su Kudir- ka, gerai jį pažinojo, suprato jo idėjas ir buvo jų paveikti. Kun. Tumas-Vaižgantas, Varpo bendradarbis nuo ku- nigų seminarijos laikų, vėliau — *Tėvynės sargo* redaktorius, nepriklausomoje Lietuvoje lietuvių literatūros profesorius, parašęs 1924 m. jubiliejiname Varpo numeryje plačią studiją apie Vincą Kudirką. Čia iš tos studijos cituojama:

„Jei V. Kudirka ne novato- rius, ne „samorodok“, tai jis bent pirmos rūšies darbinin- kas kitų duotąja kriptimi. Gal- vienas toks patvarus darbinin- kas, kuriam lygių nedaug. Taip jis mums dabar rodo iš- tolo, panagrinęs jo kūrybos genezę. Anais gi laikais už V. Kudirkos nesimatė lenkų po- zityvistų; jų lietuviai neat- spėdavo ir nebuvo jokio reika- lo tai atspėti, kaip išdygo ir išaugo priešakis stovis mil- zinas. Jis mums buvo pirmuti- nis šviesos ir supratimo šal- titinis, primus movens į kul- tūros darbą ir tautos organiza- vimą. Už V. Kudirkos, kol jis buvo gyvas, nebesimatė ne bu- vusiųjų aušrininkų; lyg jie, pa- vadinę savo roles, tyčia būtų prasišalinę prieš jį iš kelio. Basanavičius, Šliūpas virto lyg jo satelitais, o ne jis jų. (Vincas Kudirka — Vincas Kapsas, psl. 10-11)

Artimas Vincas Kudirkos mo- kslas draugas, teisininkas ir vėliau, Lietuvą atkūrus, teisės mokslų profesorius Petras Leonas prisiminė ir kaip as- menį:

„Jo griežimas padarė ir mane ir į kitus klausytojus didelio gilaus ir malonaus įspūdžio. Kudirka smuiko gar- sais reikė savo gilios, gražios, grynios sielos ploniausius jaus- mus. O siela Kudirkos buvo labai skaisti, gryna; jįsi buvo grožio įkūnijimas ir įdvasini- mas: skausmas veido, plonų li- nių, gana aukšto, gražu- stuomens, visuomet kiekvie- noje draugystėje linksmas, malonus apsiėjime, moraliai grynas sąžinės. Būti su juo buvo žmogui didelis smagu- mas“. (Varpas, 1924 m. jubi- liejinis numeris, p. 140)

Tautinio atgimimo veikėja, rašytoja Gabrielė Petkevi- caite-Bitė, skaičiusi *Varpą* nuo pirmojo, Tiltėje išleisto, numerio, atsiminimuose rašo:

„Nėra čia taip pat nieko aiškinti, kokį įspūdį *Varpas* tuomet taip man, kaip ir kiek- vienam lietuviui, savo raštų pasiilgusiam padarė. Sukele tiesiog visą revoliuciją idėjų gyvenime. Ir karto, kaip kazi kokios ryškės paliesti, pra- siverė nauji gyvenimo horizon- tai. Ryšiai buvo kuo grei- čiausiai užmegzti su redakci- ja. Tuomet, žinoma, dėl kon- spiracijos nieko, nei kieno lei- dziamas, nei kieno rašomas“. (Krislė, Vilnius, 1966, p. 452)

Vincas Kudirkos darbas buvo skirtas mūsų tautos nemaru- mui, jos ir jos žmonių laisvei bei gerovei. Jo dramatiškas at- sivertimas į lietuviybę ir ištesėjimas iki mirties dirbti savo tautai paliko istorijai neužmirštamą idealizmo pa- vyzdį, kuris ilgam išliks mūsų būsimoms kartoms.

Neliks pėdsakų tų, kurie skelbi esą tik pasaulio pi- liečiai. Išbluks pastangos tų, kurie, išverstę iš „komunizmo statybos“, dabar, apeidami tautiškumą, bruka tik pilie- tiškumą. Teks pasitraukti iš savo vietų tiems, kurie tu- rėdami uždavinį rengti Lietu- vos gynybą, daugiau rūpinasi brangiais moderniais gin- klais ir muštu paradams, ne- gu kario tautiniu parengimu, reikalui ištikus, aukotis už savo žemę, nes Lietuvos val- stybė gali būti tik tiek stipri, kiek tauta yra pasiryžusi ko- voti už savo laisvę. Kai pakils žmonių tautinis bei pilietinis sąmoningumas, tai išnyks ir tie, kurie į valdžią veržiasi tik dėl savo asmeniškų ambicijų, dėl garbės troškio ar sava- naudisumo.

Daug garsių žmonių laikas palaidoja istorijos knygose. Pasensta idėjos, išskyla naujos kartos žmonės, pasikeičia ver- tybių mastai. Tačiau Vincas Kudirka ir po 75 metų nuo jo mirties tebėra gyvas mūsų tautoje savo idėjomis ir idea- lizmo pavyzdžiu. Ir, nepaisant laiko keitimosi, pasiliks gyvas, kol lietuvis jaus pareigą savo tautai, kol laisvės troškimas sau ir pavergtiesiems bus žmoniškojo gyvenimo būtinoji dalis, kol žmogui bus leista gy- venti pagal jo įsitikinimus ir pasirinktą pasaulėžiūrą.

Vilkaviškio 1998 m. gruodžio 18 d. atidengtas paminklas dr. Vin- cui Kudirkai, pagerbiant Lietuvos Himno autorių jo 140-ųjų gim- mo metinių progą. Nuotr. Eltos.

Dr. Vincas Kudirka mylėjo muziką, galbūt dėl to ir melodiją sukūrė vienam žinomiausių savo kūrinių — „Tautiška giesmė“, pasirinkta Lietuvos himnu.

Aktorė Virginija Kochanskaitė.

Gyvenimo džiaugsmą ji randa žmonėse

Spalio ir lapkričio mėn. Lietuvos Bendruomenės kvietimu, Amerikoje ir Kanadoje lankysis aktorė Virginija Kochanskaitė. Ji yra parengusi plačią literatūrinę — koncertinę programą, skirtą Vinco Kudirkos jubiliejui.

Aktorė netampama — jais gimstama. Šie žodžiai tikrai pasitvirtina, kai žvelgi į Kauno Dramos teatro aktorę Virginiją Kochanskaitę. Ji išplaukia į sceną lyg balta gulbė — maža, liekna, trapi. Lengvas šviesus apdaras dengia grakštų kūną, o garbanoti pilki plaukai šelmiškai draikosi ant pečių. Ji lyg baltas pūkas, vėjo nešamas, skrenda padebesyse, o ne tvirtai žengia žeme. Jos gyvenimas pakylėtas nuo pilkos kasdienybės. Išgirdus jos skaitomą poeziją, nustumbi: iš kur ta balso galybė, iš kur tiek jausmo ir jėgos jos trapiame kūne. O skardus juokas, lyg saulės zuikučiai pažyra ir užkrečia kiekvieną gera nuotaiką, atitirpdo ir sužvarbusias širdis.

Amerikos lietuviai jau du kartus turėjo galimybę išgirsti šios žavios aktorės skaitomą poeziją. Jos pasirinktų autorių diapazonas yra platus — J. Aistis, B. Baltrušaitis, V. Bogutaitis, K. Bradūnas, B. Brazdionis, S. Geda, A. Jonynas, D. Kajokas, A. Mackus, A. Marčėnas, M. Martinaitis, J. Mekas, H. Nagys, S. Neris, A. Nyka-Niliūnas, K. Platelis, H. Radauskas, L. Sutema, W. Šimborska.

Ji yra sukurusi ne vieną įspūdingą vaidmenį Dramos teatruose ir televizijos spektakliuose. Jos darbai vainikuoti įvairiais apdovanojimais. 1980 m. — premija už geriausią aktorinį darbą Talino kino festivalyje; 1981 m. J. Griciaus vardo premija už geriausią metų moters vaidmenį; 1989 m. Rašytojų sąjungos ir Vilniaus miesto Kultūros skyriaus premija „Geriausiai skaitovei“, 1990 m. „J. Aistio įamžinimo ir populiarinimo“ premija; 1995 m. KVADT premija už 1994–1995 m. sezono moters vaidmenį (Estera — A. Fugaro „Sveikas ir sudie“); 1998 m. Rokiškio profesionalių teatrų festivalio premija už geriausią moters vaidmenį (Estera „Sveikas ir sudie“).

Sunku būtų išvardinti visus jos sukurtus vaidmenis ir gautus apdovanojimus. Bet, manau, skaitytojams bus įdomu susipažinti su aktorės nueitu keliu į Olimpo viršūnę. Sėdėdamos prie kavos puodelio, skambant Mozarto muzikai,

kalbamės su aktorė Virginija Kochanskaitė.

Pasaulyje išvydo Kaune. Gyveno su tėvais prie šraunios Neries. Vaikystės išpuzdžiai lengvu rūku sugrįžta iš praetis ir ji prisimena:

— Gyvenome Klinikų parkelyje. Visas kalnas buvo apaugęs medžiais... Iš vaikystės man likęs nepaprastas žydinčių sodų vaizdas, kai kalnas pasipuošia baltais puriais žiedais. O aukščiau į kalną virš mūsų namo gyveno kompozitorius Gruodis. Labai dažnai rytais iš tų namų sklisdavo fortepijono muzika. Netoli esantis sraunios Neries bangos mušdavo į krantą. Prisimenu ir laivelį, kuris tuomet keldavo žmones į kitą krantą. Jis turėjo savo darbo laiką. Mums, vaikams, būdavo įdomu žiūrėti, kaip į didelę valtį (taip mums atrodė tada) sulipdavo žmonės ir vienas stiprus vyras, pastūmęs valtį nuo kranto, grumdavosi su vandens stichija...

Ankstyva tėvo mirtis užtemdė mano vaikystės saulę. Mama buvo atsidadusi ir pasišventusi mums su broliu. Ji atstojo mums abu tėvus. Augome gerai prižiūrimi ir mylimi.

Savo gyvenimo kelyje Virginija sutiko daug gerų žmonių. Ji prisimena puikius mokytojus ir auklėtojus, kurie, nugalėdami savo laiko vesdavo ir į muziejus, ir į koncertus. Iš vaikystės ji turėjo gerą atmintį, greitai išmokdavo ilgus tekstus. Drovumo jausmas ir nepasitikėjimas savo jėgomis trukdė. Buvo sunku išeiti ir deklamuoti prieš klasę ar auditoriją. Bet jau tuomet ji galvojo apie aktorės kelią.

— Prisimenu mokykloje reikėjo atsakyti į anketa „Kuo nori būti“. Ir mano klasės draugas patarė — rašyk architektę. Ji specialybė man patiko. Aš mėgaujau svajoti, kad statytų erdvius gražius namus, su dideliais langais. Pas mano senelį tuomet gyveno studentai, studijuojantys architektūrą. Jie buvo labai linksmi ir man atrodė nerūpestingi. Bet iš tiesų širdies gilumoje aš nuo mažumės norėjau būti aktorė.

Deja į savo svajonių pasaulį Virginija nepuolė neiškart. Baigus aštuonias klases, ji jaučia, kaip sunku vienai mami auginti du vaikus. Ji nusprendžia studijuoti Politechnikume pramoninę statybą. Mat už gerą mokymąsi galima buvo gauti stipendiją — 20 rublių. O tuomet tai buvo dideli

pinigai. Ir štai jauna, drovi mergina papuola į specifinį vyrišką pasaulį, nes čia pagrindu studijavo jaunuoliai. Gal čia ji užsigrūdino, gavo stiprybės ir pasitikėjimo savimi. Mokslai jai puikiai sekasi. Energijos perteklių ji išlieja, lankydama įvairius ratelius. Lanko „Sonatos“ išraiškos šokio vieneta, kuriam vadovavo gabi ir talentinga šokėja Kira Daujotaitė. Čia pat profsąjungų rūmuose buvo ir Jurgelėvičiaus vadovaujamas „Suktinio“ vienetas.

— Po trapaus ir išraiškingo šokio aš pasinėriau į nenuilstamų polkų, kepurinių, klumpakojų šurmulingą sūkurį. Čia buvo uždeganti aistra, jėga. Mokytojas ir vadovas Jurgelėvičius rengdavo teatralizuotas vakarones. Mums siūdavosi tautiškus rūbus. Mes išties smagiai gyvenome... Vėliau man reikėjo teatro. Pradėjau lankyti Giedriaus Mackevičiaus vadovaujamą literatūrinį teatrą. Mane visa tai žavėjo ir traukė. Mokslus baigiau sėkmingai. Bet mano vadovas — rimtas ir supratinas vyras, pasikvietęs paklausė: ar tau patinka šokti ir vaidinti? — Taip, — atsakiau net negalvodama. Jis, pažūrėjęs į mane, pasakė, tai eik ir vaidink, o namus bus kam statyti ir be tavęs. Tai man buvo lyg savotiškas palaiminimas ir atleidimas nuo pareigos jausmo.

Pirmas stojimas į Konservatoriją nebuvo Virginijai sėkmingas. Ji turėjo pasirodyti paskutinė. Stojančiųjų buvo daug, o ji savo mažą jautrią širdelę visą dieną gūdė, drąsino įeinančius ir išeinančius. Prieš komisiją jai jau nebebuvo jėgų vaidinti. Virginija mano, kad ko gero dar nebuvo atėjusi jos laikas. Ji turėjo praeiti savo „Mažąsias gyvenimo konservatorijas“. Vaidino pas G. Mackevičių. Pradėjo bendrauti ir su M. Tenisono pantomimos teatru. Politiniai istoriniai įvykiai Lietuvoje buvo įtempti — susidėgino Romas Kalanta. Jaunimo širdyse veržėsi prieštaravimo valdžiai bangos. Lietuvoje prasideda neramumai. Saugumas imasi griežtų represijų. Suvartoma net ir ta mažą laisvę dalelytę, kuri buvo mums. Modas Tenisonas priverstas išvykti iš Lietuvos. Jį pakviečia Rolando Bykovo teatras Maskvoje. Virginija, draugu pakviesta, taip pat išvyksta į Maskvą.

— Tai buvo įspūdingos akimirkos. Gyvenimas buvo sunkus, nes gyvenome penkiese viename butelyje. Mano mama suprato mane ir, kiek galėdama, padėjo finansškai. O Maskvoje aš pasinėriau į platių vandenį — teatrą, muziejus, koncertus, galėjau klausytis konservatorijoje įdomių paskaitų.

Pantomimos teatro dėka man atsivėrė durys į daugelio intelektualų namus. Pažinau plačią rusų klasiką. Pakliavau ir po Jerevaną, Kijevą, Sankt Peterburgą. Išgijau puikių draugų. Praėjusi savo „universitetus“, Virginija įstojo į konservatoriją. Jos vadovė tapo puiki profesionali dėstytoja, profesorė — Irena Vaišytė. Čia sutinka daug gerų dėstytojų — tai Irina Bykova, Stefa Noseviciūtė ir kiti. Ji su meile kalba apie savo mokslo metus konservatorijoje.

— Aš norėjau studijuoti, o ne studentauti. Baigus konservatoriją, visą mūsų kursą pasikvietė Šiaulių teatrą. Mūsų buvo 12 (3 merginos ir 9 vaikinai). Kursas buvo labai draugiškas. Mes atjautėm, padėjom vienas kitam. Mums buvo lengva ir gera. Su mūsų

atėjimu prasidėjo ir nauja era teatre, kuri atvedė su savimi ir daugybę jaunų lankytojų. Aurelija Ragauskaitė buvo teatro vadovė. Tai viena tolerantiškiausių ir išmintingiausių vadovių, kurias aš turėjau. Mūsų 3 diplominiai spektakliai buvo perkelti į teatro sceną. Tuomet aš gyvenau teatru — neskirdavau, kur diena, kur naktis. Gastrinės, spektakliai, repetacijos. Tai buvo mano gyvenimas.

Bendraudama su savo aktoriais kolegomis, Virginija su pagarba kalba apie aktorę Faustą Laurinaitį. Ji patikė ne vieną teatrinio bendravimo etikos pamoką.

— Mes abi ruošiamės vaidinti vieną vaidmenį, vyko repetacijos... ir štai prieš pat premjerą ji pasitraukė. Ji atvėrė man kelią — ir aš vaidinau. Faustas man liko kaip teatrinės etikos pavyzdys. O kartais gyvenime taip esti — suinteresuoti savo karjera žmonės lipa per galvas ir pasiekia savo. Tai man svetima. Jeigu mus Dievas sukūrė — mes visi galim išsitemkti žemėje. Negalima kito — nustumti, pažeminti, numinti, duoti niuką, įskaudinti... Kūryboje ir mene viskas gimsta iš meilės... iš abipusės simpatijos. Grožio nesukursi, kur nėra harmonijos. Matyti, kad esi sulaužytas, kamuojamas žmogus. A. Ragauskaitė sakė, jei tu esi žvaigždė, tai niekas tavo spindėjimo neužsto.

Bedirbdama Šiaulių teatre, Virginija pakvieta vaidinti ir Kaune. Jaunas, gabus režisierius Nekrošius stato Čechovo „Ivanovą“. Virginijai likimas padovanoja susitikimą su stipria asmenybe, talentingu žmogumi.

— Šis mūsų bendradarbiavimas mane praturtino, daug ko išmokė. Darbas su juo buvo man šventas, praskaidrinantis, gaivinantis.

Virginija visada norėjo dirbti dideliuose miestuose. O ypač Vilniuje, galbūt dėl to, kad sositinė, kad verda gyvenimas. Bet jai buvo pasiūlytas darbas Kaune. 1982 m. sugrįžta į savo vaikystės miestą — Kauną. Ir štai jau 17 metų, kai ji nepalieka šios scenos. Per tą laiką vaidinta nemažai įspūdingų vaidmenų, visų ne neįmanoma suminėti. Virginija pamini tik keletą įdomiausių ir įspūdingiausių.

— Menininkų rūmuose pastatė spektaklį „Kasandra“ — grojo džiazas, skaitė poeziją. Vėliau čia pat buvo pastatyta Vaidlerio „Ilgą Kalėdų vakarienę“ 1985 m. Pirmas vaidinimas buvo Vilniuje Menininkų rūmuose. Tuomet labai entuziastingai vaidinom. Visą rekvizitą susinešė į namą — krikščioniai indai, siūbūnai ir rankiniai.

Spektaklis neilgai gyvavo. O 1991 metais šį spektaklį pastatė teatre. Jis ir dabar gyvuoja bei gausiai lankomas Kaune.

Su M. Vaitkum dirbau, vaidindama Č. Aitmatovo „Golgotoje“. Šis režisierius kūrybingas, improvizuojantis žmogus. Jis moka provokuoti, sudominti savo idėja.

Virginija dėkinga likimui už jai atsiųstus talentingus profesionalius dėstytojus, režisierius. Žmonės, kurie supo ją gyvenimo kelyje, išties buvo savo darbo profesionalai. Viena tokių asmenybių yra konservatorijos dėstytoja, aktorė Stefa Noseviciūtė.

— Ji uždegė manyje meilę literatūrai, ugdė gerą skonį. Ji skatino, kad mes skaitytume jaunų poetų kūrybą, o ypač moterų. Ji mane išstūmė į pasaulį su poezija. Dirb-

Aktorė Virginija Kochanskaitė Maironio muziejuje Kaune. Iš kairės: poetai Kazys Bradūnas ir Bernardas Brazdionis; dešinėje — prof. Rimvydas Šilbajoris. Nuotr. Zenono Baltrušio

dama Kaune, aš pradėjau rengti literatūrinės kompozicijas. Pirmoji — tai S. Gedos „Septynių vasarų giesmės“. Mano skaitymui reikėjo fono — muzikos. A. Radziukynas grojo fleita. S. Gedos poezija tiesiog išmylejau. Ji atverianči mane. Autoriaus aš nepažinojau. Tik po vieno koncerto mes susitikome ir jis man pasakė, kad aš puikiai supratau jo poeziją. Mes tapome draugais. S. Gedos poezija — tai lipimas į kalną.

Virginija yra vienintelė moteris — aktorė, skaitovė Lietuvoje. Su savo programomis ji važinėja po visą kraštą. Ji ne tik skaito pasirinktus kūrinius, bet stengiasi perteikti kūrėjo asmenybę. Atsiminimų, laisvų pagalbą ji pateikia kūrėjo portretą. Jai rūpi asmenybė, gyvenimo vingiai, bendravimas su kitais. Ją žavi stiprios asmenybės.

— Mane žavi stiprus, užsispyręs, siekiantys savo tikslo, žmonės, kurie nuo nieko nepriklausomi. Galbūt, todėl mane ir sužavėjo I. Simonaitytės asmenybė. Aš rengiau jai skirtą programą. Skaiciau viską, ką tik galėjau rasti — atsiminimus, laiškus. Koks sunkus, bet kūrybingas, aištingas gyvenimas. O mano artistės uždavinys buvo perteikti tai — jaudinti ir provokuoti.

Susitikimas su S. Geda buvo jai lemtas, būtent jis jai įdėvė į rankas Joną Aistį. *Imago mortis*. Jis padarė skaitytą išėjimą poeziją. Taip nuo 1988 metų aš gyvenu su išėjimo poetais ir rašytojais. Vazinėju po visą Lietuvą su

programomis. Skaitau mokyklose, bibliotekose, muziejuose, įvairiuose kolektyvuose. Buvau laiminga, kad likimas suvedė su Bern. Brazdioniu. Jo poezija skaičiau mitinguose, aikštėse, didelėse salese. Aš iššaukiau, išrečiau, išliejau tai, kas kiekvienam lietuviui buvo ant širdies... Man pačiai yra artimas tragedijos žanras. Aš galėjau save realizuoti. Po to įvyko 1991 metų sausio 13. Buvo kraupūs įvykiai... Atrodė jau gyvenimas niekad neatsivers naujomis varšomis ir spalvomis. Ir štai pavasarį į Maironio muziejų mane pakvietė skaityti Radausko poeziją. Šis poetas padovanojo man gyvenimo džiaugsmą. Jis grąžino mane į jaunystę, į žydintįs svaigius metus. Ir tuomet supratau, kad gyvenimas tęsiasi. Vilniuje pati surengiau dar vieną minėjimą. Ir tuomet gimė mintis padaryti poetinę kompoziciją. Pati režisavau. Taip gimė spektaklis, skirtas H. Radauskui...

Kitas buvo poetas H. Nagys. Žaviusi jo poezija, kuri pilna išpuzdžių ir kelionių, svaigina pasaulio grožiu. Ir taip daugelis kitų poetų, kurie įėjo į mano gyvenimą ir gyvena mannyje...

Virginija su nuostaba pasakoja apie išėjimo poetus, jų kūrybą. Jos pirmas vizitas Amerikoje buvo privatus. Bet, būnant aktorė, neįmanoma neišėiti į sceną, juolab, kad draugai ir artimieji prašo... Antras vizitas — 1993 metais. Ji gauna oficialų pakvietimą dalyvauti Mokslo ir kūrybos simpoziume Čikagoje.

— Tuomet parengiau bendrą

placią poetinę kompoziciją. (Aistis, Radauskas, Bradūnas, Brazdionis, Nagys, Mackus, Liūne Sutema, V. Bogutaitė, Santvaras, Nyka-Niliūnas.) Aš labai jaudinausi. Man buvo labai svarbi salė. Aktoriui ryšys su auditorija yra būtinas — arba tave priima, arba — ne. Aš pati sėdėjau saleje ir staiga supratau, kad mano autoriai čia gyvena, čia pristatinėjo savo knygas, bendravo, lankėsi. Aš pajutau jų buvimą greta ir savyje... Čikagoje buvo viena iš nuostabiausių publikų. Mane suprato ir pajuto. Tuomet aš apvažiavau daug miestų. Visur buvau šiltai sutikta. Tai buvo nuostabiausias metas man. Aš žavejausi išėjvia — aš mačiau, kad Lietuva jiems labai rūpi, kad jie viską daro vardan tėvynės.

Vaidinti žmonėms yra džiaugsmas. Daug koncertuojau ir su aktorium Petru Ventslova. Dalyvavom įvairiuose politinių kalinių ir tremtinių renginiuose. O taip pat kartu parengėm ir sukūrėm literatūrinės-muzikines koncertines kompozicijas. Tai jau dviejų žmonių teatras. Mes sukūrėm programas, skirtas A. Mickevičiui, M. K. Čiurlioniui ir kitas. Beveik visą Lietuvą pavažiavom su savo programomis. Mūsų darbas yra švietiškasis...

— Mano gyvenime yra du ypatingi žmonės — du angelai — sargai, tai mano mama ir mano vyras, skulptorius Arūnas Sakalauskas. Jie abu mane suprantą, toleruoja, skatina mano darbus, padeda įgyvendinti mano fantazijos planus. Gyvena mano sukurtaame pasaulyje. Mano Arūnas yra nepaprastas žmogus — menininkas, užsispyręs žemaitis. Jis sukūręs didelius darbus — tai A. Baranausko skulptūra Anykščiuose, L. Rezos Juodkrantėje ir kiti darbai. O šiemet spalio 24 dieną bus atidengtas jo skulptūrinis ansamblis, skirtas M. Daukšos *Postilei*. Nuo 1993 metų jis dirbo prie šio projekto įgyvendinimo. Keitėsi valdžios, strigo finansavimas, bet jis užsispyręs ejo į galutinį tikslą. Gaila, kad negalėsiu dalyvauti jo šventėje. Bet širdyje esu su juo...

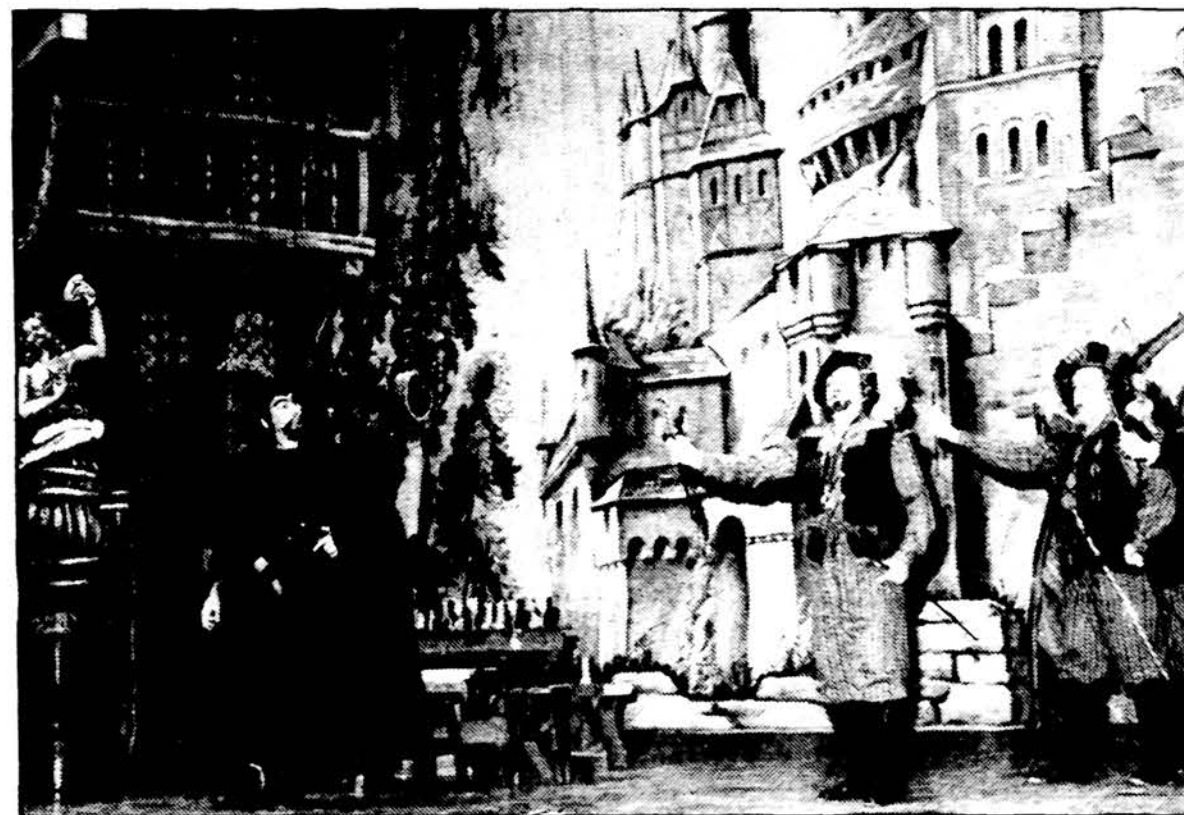
Klausausi aktorės pasakojimo ir supranti, kad gyvenimo džiaugsmą ji atranda žmonėse. Kiekvienas sutiktas žmogus jai yra mielas ir malonus. Skleisti geri, džiuginantys dalykai kūrėbos laimėjimai, uždegti, įkvepti, padovanoti laimė kitam — jos gyvenimo tikslas. Linkiu, kad kelionėje, ja lydetų švelni mūza ir kad kuo daugiau gyvenimo džiaugsmo ji pasisemtu pati ir išdalintų kitiems. Tikiuosi, kad, apsilankę aktorės Virginijos Kochanskaitės koncertuose, pajusite, kaip gera būti greta jos.

Virginija Paplauskienė

Aktorė Virginija Kochanskaitė su savo vyru, skulptorium Arūnu Sakalausku prie jo kuriamo paminklo Mikalojaus Daukšos *Postilės* 400 metų jubiliejui.

1997 m. Čikagos ir apylinkių lietuviams buvo parodyta Friedrich von Flotow opera „Marta“, o dabar visi nekantriai lauksime žaviosios „La Traviatos“!

Scena iš 1958 m. statytos Gounod „Fausto“ operos.

Į 2000-sius su „Traviata“

Rugsejis — ryžto ir naujų darbų pradžios metas visuomeniniame bei kultūriniame gyvenime. Pasipila kaip iš gausybės rago įvairiausi vajai, prisideda galybės renginių, į darbą stoja chorai, sukasi šokėjai, o taip pat naujam sezonui G. Verdi opera „La Traviata“ pradeda repetuoti Lietuvių operos choras.

Rugsejo 17 d. į Jaunimo centrą skubėjo entuziastiškai nusiteikę operos choristai. Atvyko meno vadovas ir dirigentas maestro Alvydas Vasaitis bei nuolatinis talkininkas muz. Manigirdas Motekaitis.

Choristų prisirinko pilnas Jaunimo centro, antram aukšte esantis, muzikos kambarys. Veidai pažistami — klegas, dalinasi išpuoliais, yra keletas ir naujų. Apsidairęs pasigendi vieno kito tu, kuriuos buvai įpratęs sutikti per keliasdešimt metų. Ką, gal dar sugrįš, klausinėja vienas kitą, nelabai patys tuo tikėdami, tačiau norėtų, kad ir jie būtų kartu.

Sugrįžusius choro narius pasveikino valdybos pirm. Vaclovas Momkus ir priminė arčiau naujo sezono darbus. O tų darbų užteks visiems. Pirmininkas priminė arčiau operos metinį pokylių, kuris įvyks lapkričio 20 d. Jaunimo centre. Pokylio rengimą tvarko, kaip ir per daugelį metų, pirm. pavaduotojas Jurgis Vidžiūnas. Naujųjų metų pokylius šiais metais, kaip tvirtino pirmininkas, bus itin šaunūs.

Ir kaip kitaip? Pradesime ne tik naują šimtmetį, bet ir tūkstantmetį. Tokių progų retai būna.

Pirmininkas taip pat paminėjo, kad į valdybą šiais metais įsijungė, jau ir prieš tai energingai darbavęsis, Rudolfas Valdukaitis; sekretorė Virginija Savrimienė; išdo reikalingus tvarkys Valerija Žadeikienė. Darbo užteks ir kitiems valdybos nariams — Ramunei Rackauskienei ir Romui Burneikiui.

Pirmininkas taip pat pateikė pagrindinių „Traviatos“ solistų sudėtį. Violetos rolę dainuos Sigutė Stonytė, o Alfredo — Andrius Rubežius. Tėvo — Germont partiją atliks operos lankytojams gerai pažįstamas ir mėgstamas solistas Arvydas Markauskas. Dalyvaus ir du čekigiečiai. Algimantas Barniškis atliks barono rolę, o Genovaitė Bigenytė — Florą. Kaip žinia, šiai operai bus reikalingas ir baletas.

Lietuvių operos meno vadovas ir dirigentas šiais metais bus maestro Alvydas Vasaitis. Operą režisuos Eligijus Domarkas.

Operos choro nariams pirmininkas priminė, kad raštu pateiktų operos pasiūlymus iki 2001 m. gruodžio 31 dienos. Ankstyva data nustatyta ne šiaip sau, o reikalinga, rimtai apsvairstant pasirodymo darbus, kuriuos reikia atlikti prieš sezono pradžią. Reikia manyti, kad tokių pasiūlymų netrūks.

Baigdamas pranešimą, pirmininkas pakvietė meno vadovą muz. A. Vasaitį žodžiu. Maestro savo kalbos nebeįstė. Jam įprastu būdu, trumpai pasveikino ir pasidžiaugė, matydamas gražų būrį susirinkusiųjų; jis priminė repetitijų eigą ir jų lankymo svarbą. „Publika chorą mėgsta ir nuo mūsų priklausys pasisekimas“, — sakė maestro.

Po pranešimų ir sveikinimų, prieš pradėdamas darbus, buvo ir pasivaišinta. Vaisėmis pasirūpino valdybos narys R. Burneikis.

Baigiant norėtųsi dar priminti prieš keletą dienų operos valdybos išsiuntintus visuomenei laiškus su vajeis bi-lietukais. Lietuvių opera bus dėkinga visiems, nedelsiant atsilyginusiems už bilietėlius bei už kiekvieną atsiųstą auką.

J. Končius

Poncielli opera Čikagoje „Lituani“, arba „Lietuviai“ buvo statyta keletą kartų — 1981, 1983 ir 1991 m.

Scena iš 1998 m. Čikagos Lietuvių operos choro statytos Johann Strauss operetės „Čigonų baronas“.

Muzikos popietės Lietuvių dailės muziejuje Lemonte

Lemonto Pasaulio lietuvių centras seniai tapo Čikagos apylinkių lietuvių susirinkimu, švenčių ir pasismaginimų vieta. Nuo susitikimų su Lietuvos politikais, iki krikštynų, nuo madų demonstravimų, iki liaudies šokių repetitijų — kiekvienas čia gali rasti sau užsiėmimą. Svarbus centras ir Lietuvių dailės muziejus. Ne tik savo pastoria taptydamas gražų būrį susirinkusiųjų, jis priminė repetitijų eigą ir jų lankymo svarbą.

„Publika chorą mėgsta ir nuo mūsų priklausys pasisekimas“, — sakė maestro. Po pranešimų ir sveikinimų, prieš pradėdamas darbus, buvo ir pasivaišinta. Vaisėmis pasirūpino valdybos narys R. Burneikis.

Baigiant norėtųsi dar priminti prieš keletą dienų operos valdybos išsiuntintus visuomenei laiškus su vajeis bi-lietukais. Lietuvių opera bus dėkinga visiems, nedelsiant atsilyginusiems už bilietėlius bei už kiekvieną atsiųstą auką.

J. Končius

šauņu, pamacius naująją koncertų seriją garsinančius skelbimus, galima pasidžiaugti, kad rengėjų bei muzikantų optimizmas ir ryžtas tikrai neatslūgo. Netgi atvirkščiai — 1999-2000 sezone klausytojams bus siūloma dar išpuolingesnė koncertinė programa!

Jau kitą penktadienį, spalio 1 dieną, pirmuoju koncertu bus nudauginti ne tik muzikos, bet ir žodžio meno mylėtojai. Pianistas Rokas Zubovas paruošė programą, kurioje bus grojami poezijos įkvėpti Bacho, Beethoveno, Chopino, Liszto ir kitų kompozitorių kūriniai fortepijonui. Pats Rokas pristatys ir tarp poezijos bei muzikos esančius ryšius.

Vien šio koncertinio sezono kulminacinių įvykių žada būti Vilniaus Styginio kvarteto viešnagė lapkričio mėnesį Čikagoje. Kvartetą muzikuos Lietuvių dailės muziejuje kartu su pianistais Sonata ir Roko Zubovais sekmadienį, lapkričio 7 dieną. Šių pasaulinio lygio muzikų ir Zubovų kūrybinis bendradarbiavimas jau tęsiasi ne vienerius metus. Šio susitikimo metu kvartetą kartu su Sonata gros romantišką, jaunatvišką polekio kupiną, Roberto Schumanno kvintetą, o su Roku atliks iškiliojo Lietuvos kompozitoriaus bei pianisto, ir Vilniaus Kvarteto pirmuoju smuiku griežiančios Audronės Vainiūnaitės tevelio Stasio Vainiūno antrąjį kvintetą fortepijonui ir styginių kvartetui.

Naująjį tūkstantmetį muziejus pradės penktadienio vakare, vasario 11 dieną, dainų ir arių meilę koncertu. Pernykščiame cikle klausytojus žavejus dainininkė Angel Petro dainuos šią programą, skirta Valentino dienai, fortepijonu pritariant Rokui Zubovui.

pijonu pritariant Rokui Zubovui.

Balandžio 7 dieną, pavasarį romantinė fortepijono muzika sveikins Sonata Zubovienę. Vis plačiau į Amerikos koncertų sales duris atverianti pianistė, šiais metais koncertuojanti solo net su dviem Čikagos simfoniniais orkestrais — De Paul universiteto ir NorthEast Symphony, kamerinę muziką atliekanti su Lyric operos orkestro muzikantais ir Saint Xaver universiteto muzikos profesoriais, pateiks muzikos mylėtojams naują romantišų kūrinių puokštę.

Gegužės 19 d., 7:30 vakaro sezoną apvainikuos, kaip ir praėjusiais metais, Sonatos ir Roko Zubovų muzikavimas keturiomis rankomis. Pernykštę kūrinių keturioms rankoms programa, kurioje pianistai su tokiu įkvėpimu ir fantazija skambino Gershwin Blues rapsodiją, leidžia su nekantrumu laukti kaip šiais metais džiugins klausytojus mūsų nenuilstantieji pianistai.

Tenka tik džiaugtis ir di-

Doc. dr. Irena Slavinskaitė

Irena Slavinskaitė, gimusi 1942 m. balandžio 8 d. Kaune. Baigusi Kauno Salomėjos Neries vidurinę mokyklą 1959 m. ir tais pačiais metais įstojo į Vilniaus Pedagoginį institutą, kurį baigė 1964 m. Yra įsigijusi vidurinės mokyklos lietuvių kalbos mokytojos specialybę. 1973-1976 m. buvo Lietuvos MA Lietuvių kalbos ir literatūros instituto aspirantūroje. 1976 m. apgynė literatūros teorijos doktoratą „Poetinė žodžio transformacija lietuvių lyrikoje“. Dirbo Lietuvos MA Lietuvių kalbos ir literatūros institute mokslinė bendradarbe, nuo 1978 metų Vilniaus Pedagoginiame institute. 1979 m. jai pripažintas docentes vardas. Nuo tada iki dabar dirba Vilniaus bei Vytauto Didžiojo universitete dėstytoja. Dėsto lietuvių literatūros istorijos ir literatūros teorijos kursus. Yra parašiusi monografijas: *Maironis, Jono Strielkūno kūryba, Harmonijos formos* (K. Trimako leškančiojo pėdsakai), *XX amžiaus lietuvių poezija*, parengusi maironinio Maironio *Raštų* leidimą. Kudirkos kūrybos leidinį *Kudirka. Poezija. Proza. Publicistika*. Spaudoje yra paskelbusi keliasdešimt straipsnių apie dabartinę lietuvių poeziją. Kaip matome, ji plačiai susipažinusi su V. Kudirkos kūryba.

Meninėje dalyje visuomenei gerai žinomas pianistas Rokas Zubovas atliks M. K. Čiurlionio kūrybą. Dr. Vinco Kudirkos 100 metų mirties jubiliejaus minėjimas įvyks spalio 3 d., sekmadienį, Jaunimo centre. Minėjimą rengia LB Kultūros taryba. Visuomenei kvietama gausiai dalyvauti.

J. Žygas

Doc. dr. Irena Slavinskaitė. Dr. V. Kudirkos akademijos paskaitininkė.

dziuotis visų, prisidedančių rengiant šį, vienintelį šiaurės Atlanto, lietuvišką klasikines muzikos ciklą, ryžtu, energija ir nesibaigiančiu išradimu. Taip pat norisi tikėtis, kad muzikos mylėtojai gausiai aplankys šias neeilines muzikos popietes ir nešykštės muzikantams plovimų.

Laima Krivickienė

Rokas ir Sonata Zubovai.